

Jasmila Zbanic

"Sinema, Empati ve Dayanışma
Kabiliyetimizi Artırabilir"

RÖPORTAJ

TRTakademi: *Belgesel ve kurmacayı birlikte kullanıyorsunuz filmlerinizde. Belki de filmlerinizin en önemli özelliği geçmişin sürekli olarak bugünü etkilemeye devam etmesi. Bosna Savaşı'nın adaletsiz bir şekilde sonuçlanması, Sırpların cezalandırılmak yerine ödüllendirilmesi, toplumsal inkârcılık, geçmişle yüzleşmek. Savaşın yaralarını kapatmak konusunda sinema nasıl bir rol oynuyor ya da oynamalı?*

Jasmila Zbanic: Sinemanın arındırıcı ve iyileştirici bir etkisi olabilir. Tecavüz hakkında *Grbavica: Esmâ'nın Sırrı*'ni yaptıktan sonra, birçok kadın bana gelip bu filmle tanınıp saygı duyulduklarını hissettiklerini söyledi. Her insan saygıya ihtiyaç duyar ve özellikle saygıdan mahrum olanlar daha çok ihtiyaç duyar. Film başkalarının acısına saygı duyabilir. Ayrıca, film sorular sorarak önemli diyaloglar başlatabilir. Bence sinema bize kendimizi gösterecek çok önemli bir aynadır. Bazen başkalarının yaralarını bazen de kendi yaralarımızı başka açıdan görürüz ve bu kendinizi anlamak için çok önemli olabilir.

TRTakademi: *Bosna Savaşı, Balkan sineması dışında dünya sinemasının da ilgi duyduğu bir konu. Sergio Castellito'nun Sen Dünyaya Gelmeden filmi, Michael Winterbottom'un Saraybosna'ya Hoş Geldiniz filmi, Angelina Jolie'nin Kan ve Aşk filmi, Türkiye'den Ozan Açıktan'ın Annemin Yarası filmi ve buna benzer filmler var aynı konuyu işleyen. Sinemanın Bosna'ya olan ilgisi için neler söylemek istersiniz? Mesela üstü çizilen konular ya da üzeri örtülen gerçekler?*

Jasmila Zbanic: Avrupa'da Bosna Savaşı yaşandı ve bu belki de insanların çok fazla ilgisini çekti; çünkü bir zamanlar ilerici bir ülkeden birbirlerine komşu "beyaz" insanlar savaştı. Avrupa, Avrupa'da asla tekrar savaş olmayacağını söyledi, ancak savaş XX. yüzyılda Avrupa'da gerçekleşti. Genel olarak, "yabancılar", Bosna Savaşı hakkında bir film yapabilirler; çünkü insanlar olarak birbirimizin çektiği acıları anlayabiliyoruz. Ancak Bosna Savaşı hakkında maalesef pek çok iyi film yapılmış değil.

TRTakademi: *Sesini Duyuramayanlar İçin, Esmâ'nın Sırrı gibi filmlerinizde Sırp veya Hırvat birçok meslektaşınız ve aktivistle birlikte çalıştınız. Vişegrad'a sokulmadan çektiniz bu filmleri. Sinemanın, sınırları kaldıran, ortak duygular yaratan ve nefreti yenecek bir güce sahip olduğunu söylüyorsunuz. Bu konudaki tecrübelerinizi ve izlenimlerinizi öğrenmek isteriz.*

Jasmila Zbanic: Sinema, empati ve dayanışma kabiliyetimizi artırabilir. Bunlar, sınırların ve nefretin üstesinden gelmek için iki önemli unsurdur. Sinema bize insani duyguların karmaşıklığını verebilir, bize düşmanlarımızı sevdirebilir ve kaybettiklerimiz için acı çektirebilir. Tabii bunun tam tersini de yapabilir, nefreti yayabilir ve insanlara yalan söyleyip onları manipüle edebilir. Bu yüzden izleyicileri kullandıklarını fark edebilmeleri için eğitmek zorundayız.

TRTakademi: *Filmlerinizde karakterleriniz genellikle arayış içindedir. Geçmişlerini acılarını mutluluklarını unutmak veya hatırlamak arayışı içindedir. Onlarda bir tamam olamamışlık, bir parçalanmışlık veya bir eksik olma hâli sezileniyor. Gerek fiziksel olarak gerekse uhrevi olarak bir yol hikâyesi aslında yaşadıkları. Karakterleriniz ve bu arayışları hakkında neler söylemek istersiniz.*

Jasmila Zbanic: Karakterlerimin çoğunluğu kadınlar. Yugoslavya ve Bosna tarihinde sıklıkla kadınlar, fahişeler ya da anneler olarak kutsanıyordu ya da iyi anneler olmasa da şeytanlar vardı. Genç bir kadın olarak Yugoslav filmlerinde kadın karakteriyle zorluklar yaşadım. Tanımlayabileceğim hiçbir şeyi hatırlamıyorum. Kadınlarım ve karakterlerim karmaşıktır. Onlar iyi ya da kötü değildir. İstediklerini elde etmeye çalışıyorlar ve bazen çok fedakârlık etmeleri gerekiyor; bazen “Na Putu” adlı filmde olduğu gibi kocaları veya aileleri, olma fırsatı için gerçekten ne olduklarını sorgulamak zorundadır.

TRTakademi: *Love Island filminiz dışında neredeyse tüm üretimlerinizde Bosna'nın acılarını anlatıyorsunuz ve bunu da acı çekmiş ama güçlü kadın karakterler üzerinden yapıyorsunuz. Tüm bunlar bağlamında sinema ve kadın üzerine görüşlerinizi merak ediyoruz.*

Jasmila Zbanic: Dediğim gibi, filmdeki kadın perspektifi eksik. Yeterli, anlamlı olmayan kadın karakterler, yeterli sayıda kadın perspektifi. Film okullarında artık çok kadın var. Kısa film festivallerinde çokça yer alıyorlar, ancak uzun metraj film söz konusu olduğunda bu sayı azalmaktadır. Para adama gider. Adam, adama güvenir ve bu değişmesi gereken kısır döngüdür. Film endüstrisindeki durum, kadınlara yönelik gerçek politik baskılardır.

TRTakademi: *Filmlerinizde uluslararası ortaklıklara önem verdiğinizi görüyoruz. Hikâyenizi oluşturmaya başladığınız andan başlayıp post prodüksiyona giden aşamada bu ortaklıkların avantajları ve dezavantajları nelerdir?*

Jasmila Zbanic: Film yapmaya başladığım zaman Bosna yerle bir edildi. Film çekmek için kamera, montaj laboratuvarı yoktu. Uluslararası ekiple çalışmak zorundaydık, çünkü kaynaklarımız yoktu. Hırvatistan, Avusturya, Almanya, Fransa, İsviçre'den... ortaklarımız olmadan biz çalışabiliriz. Uluslararası bir ekibim olmasını seviyorum. Ve ayrıca bu, yerel ve evrensel öyküler anlatmanız gerektiğini fark etmenizi sağlar.

TRTakademi: *Sinemaya devlet desteğini çok önemsiyorsunuz ve bu konuda Bosna'da mücadele verdiğinizi biliyoruz. Bu konu neden bu kadar önemli? Bir devletin sinemaya ayırdığı bütçe, yaptığı yatırımlar, verdiği destekler, o ülkeye neler sağlıyor? Ne gibi kazanımlar elde ediliyor?*

Jasmila Zbanic: Bu, hükümetin parası değil. Bu, insanların parası. Her Bosna vatanı vergi öder. Film yapımcıları, bu paranın bir bölümünün filmlere gitmesini talep ediyorlar çünkü bakanlıktan aldığımız her bir Avro için, biz (film yapımcıları) yurt dışından 3 Avro getiriyoruz. Bu ekonomik açıdan çok kesin. Hayatınızı ve anlatılarınızı korumak için filmler ve hikâyeler gerekiyor. Küçük bir ülkeyiz, 4 milyondan az insana sahibiz, yani İstanbul'un bir mahallesindeyiz; bu yüzden filmlerimizin ticariliğinden bahsedemiyoruz. Ayrıca biz bölünmüş durumdayız, bu nedenle pazar daha küçük. Bu yüzden, insanlara aldığımızdan daha fazla vermek için insanların parasını kullanmamız gerekir.

TRTakademi: *Festival ödüllü bir yönetmensiniz. Bitmeyen bir tartışma konusu olarak festival ve sinemaya dair fikirlerinizi almak istiyoruz. Jüri üyeleri, ödül kriterleri, ideolojik etkenler, uluslararası politikalar vb. sorunlar zaman zaman gündeme geliyor. Sizin bu konudaki düşüncenizi öğrenmek istiyoruz. Festivaller sinema için ne anlam ifade ediyor/etmeli?*

Jasmila Zbanic: Festivaller, filmi çok büyük ölçüde başlatmaya yardım ediyor. Tabii ki bazen bir filmi değerli yapmasa da yıldızlarla ya da ünlü yönetmenle çekilen filmlere sahip olmak için iyi filmleri kabul etmiyorlar. Ben buna "ERİL O" diyorum çünkü festivaller çoğunlukla erkekler tarafından yürütülür, çoğunlukla erkeklerle, erkek sinemacılarla yapılır. Bazen az sayıda kadının içeri girmesine izin verirler, ancak bu istisnadır ve bunun değişmesi gerekir.

TRTakademi: *Son projeniz Srebrenica. Projenin de bir savaş hikâyesi olarak değerlendirilebilecek bir hikâyesini var. Bize biraz projenizden ve projenin çıkış noktasından bugüne serüvenini anlatır mısınız?*

Jasmila Zbanic: 10 yıl önce yapmak istediğim film bu. Ancak böyle zor bir konuya yaklaşamayacağımı düşünüyordum. Her yıl bilgi ve cesaretimi topluyordum. Yaptığım her film beni bu filme bir adım daha yaklaştırdı. Bunun büyük bir sorumluluk taşıdığının farkındayım, ancak öte yandan bu, bir kişi ve ailesi hakkında tekil bir hikâye. Srebrenica ile ilgili 30.000 film olabilir; çünkü orada yaşayan herkes inanılmaz bir dram yaşadı. Hikâyem, savaş, empati ve birbirimiz için bir şeyler yapabiliyor muyuz sorusuna ilişkin perspektifimi yansıtıyor.